МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра адміністрування податків

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Акцизний податок та його роль у системі оподаткування споживання»

Здобувача вищої освіти ІІ курсу,
групи ФМФА-22-1,
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»,
ОПП «Фіскальне адміністрування»

(підпис) Максимович
Альона Леонідівна

Науковий керівник

(підпис) Герасименко
Ольга Миколаївна,
к.е.н., ст. викладач

Керівник освітньо-професійної програми

(підпис) Швабій
Костянтин Іванович,
д.е.н., професор

Допущено до захисту за рішенням кафедри адміністрування податків,
протокол від «26» 01 2024 № 5

Завідувач кафедри
адміністрування податків

(підпис) Іванишина О.С.,
к.е.н., доцент

Ірпінь – 2024

Реєстрація № 2 15.01.2024 _____

(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки До захисту 26.12.2023

(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 73/С/4 08.02.2024

(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ І. Л. Романов

(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

_____ К. І. Швабій

(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ О. С. Іванишина

(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Т. В. Тучак

(підпис) (ініціали, прізвище)

Секретар комісії _____ М. В. Ярусєв

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1.Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	20		
2.Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	9		
3.Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	2		
4. Рецензент	від 0 до 5	5		
РАЗОМ БАЛІВ*	**від 0 до 50**	36		
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	від 0 до 10	7		Романов І.Л.
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	3		Швабій К.І.
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	19		Іванишина О.С.
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	8		Тучак Т.В.
РАЗОМ БАЛІВ	**від 0 до 50**	37		Яруш М.В.
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	**від 0 до 100**	73		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
73	C	4 (добре)	08.02.2024	Романов І.Л. Швабій К.І. Іванишина О.С. Тучак Т.В. Яруш М.В.

ПРАВИЛА ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНОК ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра фіскального адміністрування
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Затверджую
Завідувач кафедри
_____ Іванишина О.С.
«16» 01 2023

Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти
Максимович Альони Леонідівни

1. Тема кваліфікаційної роботи
«Акцизний податок та його роль у системі оподаткування споживання»
2. Затверджена наказом ректора від 30.11.2022 № 1254
3. Строк здачі закінченої роботи – 08.02.2024
4. Цільова установка – дослідження ролі акцизного податку в системі споживання України.

Метою дипломної роботи є визначення сучасних методів щодо вирішення проблем, пов'язаних з акцизним оподаткуванням та збільшення його частки в системі оподаткування споживання України.

Об'єктом дослідження є зміни в податковому законодавстві України, пов'язані зі справлянням акцизного податку.

Предметом дослідження є бюджетні надходження від справляння акцизного податку.

Вихідні дані до роботи публікації українських вчених, дані Служби державної статистики України, щорічні публічні звіти Державної податкової служби, зарубіжні інтернет-ресурси.

5. Перелік графічного матеріалу – 8 таблиць, 15 рисунків.

6. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом)

1. Впровадження акцизного податку в Україні та його роль у системі оподат споживання
2. Аналіз податкових надходжень акцизного податку в Україні протягом 20 років та його влив на систему споживання
3. Стейкхолдери та їх вплив на систему оподаткування акцизного податку у оподаткування споживання в Україні
4. Вдосконалення оподаткування акцизного податку для досягнення поз економічних та соціальних результатів
5. Індикатори успішності вдосконалення законодавчих норм у сфері ак оподаткування в Україні
6. Використання альтернативних підходів щодо збільшення ролі акцизного по системі оподаткування в Україні з урахуванням досвіду європейських країн
7. Основні недоліки в обраних альтернативних підходах щодо збільшен акцизного податку у системі оподаткування
8. Шляхи вдосконалення механізму справляння акцизного податку в Укр збільшення його ролі в системі споживання України

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної)роботи	Строк виконання етапів р	
		За планом	Факт
1.	Вибір теми дипломної роботи та написання заяви на її затвердження	04.11.22	04.1
2.	Отримання завдання наукового керівника для виконання дипломної роботи	16.01.23	16.0
3.	Узгодження плану дипломної роботи з керівником	01.03.23	01.0
4.	Підготовка I-IV розділів дипломної роботи та подання її керівнику	16.06.23	16.0
5.	Підготовка IV-VII розділів дипломної роботи та подання її керівнику	02.11.23	02.1
6.	Підготовка вступу та висновків	30.11.23	30.1
7.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень наукового керівника	15.12.23	15.1
8.	Отримання відгуку наукового керівника	26.12.23	26.1
9.	Перевірка роботи в системі антиплагіат	08.01.24	08.0
10.	Отримання зовнішньої рецензії	12.01.24	12.0
11.	Отримання допуску зав.кафедри до захисту	16.01.24	16.0
12.	Попередній захист роботи	18-19.01.24	18-19.
13.	Захист дипломної роботи	08-09.02.24	08-09.

Дата видачі завдання «__16__»__січня_____2023

8. Керівник випускної кваліфікаційної роботи _____ Герасименко
(підпис) (прізвище, ініціали

9. Керівник освітньо-професійної програми _____ Швабій К.І.
(підпис) (прізвище, ініціали

10. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ Максимови
(підпис)

АНОТАЦІЯ
«Акцизний податок та його роль у системі оподаткування споживання»

Метою дипломної роботи є визначення сучасних методів щодо вирішення проблем, пов'язаних з акцизним оподаткуванням та збільшення його частки в системі оподаткування споживання України.

Завданням роботи є: вивчення історії впровадження акцизного податку в Україні та його роль у системі оподаткування споживання, аналіз податкових надходжень акцизного податку в Україні протягом 2020-2023 років, визначення стейкхолдерів та їх вплив на систему оподаткування акцизного податку у системі оподаткування споживання в Україні, пошук шляхів вдосконалення оподаткування акцизного податку для досягнення позитивних економічних та соціальних результатів, визначення індикаторів успішності вдосконалення законодавчих норм у сфері акцизного оподаткування в Україні, встановлення можливих перспектив розвитку акцизного оподаткування в Україні з урахуванням досвіду європейських країн, використання альтернативних підходів щодо збільшення ролі акцизного податку у системі оподаткування споживання , та шляхи вдосконалення механізму справляння акцизного податку в Україні.

Предметом дослідження є бюджетні надходження від справляння акцизного податку.

Об'єктом дослідження є зміни в податковому законодавстві України, пов'язані зі справлянням акцизного податку.

За результатами дослідження сформовані шляхи вдосконалення механізму контрольної роботи податкових органів у сфері оподаткування підакцизних товарів.

Одержані результати можуть бути використані при вдосконаленні нормативно-правової законодавчої бази в процесі акцизного оподаткування.

Дипломна робота містить 57 сторінок, 8 рисунків, 5 таблиць, список використаних джерел з 39 найменувань.

Ключові слова: акцизний податок, Державна податкова служба, система оподаткування споживання.

Рік виконання дипломної роботи – 2023.

Рік захисту – 2024.

ANNOTATION

"The Excise Tax and Its Role in the Consumption Taxation System"

The purpose of this thesis is to identify modern methods to address issues related to excise taxation and increase its share in the consumption taxation system of Ukraine.

The tasks of the study include examining the history of implementing the excise tax in Ukraine and its role in the consumption taxation system, analyzing the tax revenues of the excise tax in Ukraine from 2020 to 2023, determining stakeholders and their impact on the excise tax system in the consumption taxation of Ukraine, seeking ways to improve excise tax taxation for achieving positive economic and social results, defining indicators of success in improving legislative norms in the field of excise taxation, establishing possible development prospects of excise taxation in Ukraine considering the experience of European countries, using alternative approaches to increase the role of the excise tax in the consumption taxation system, and improving the mechanism of collecting excise tax in Ukraine.

The research subject is budget revenues from the collection of excise tax.

The object of the study is changes in the tax legislation of Ukraine related to the collection of excise tax.

The results obtained can be utilized in the improvement of the regulatory and legal framework in the process of excise taxation.

The thesis consists of 57 pages, 8 figures, 5 tabeles, and a list of 39 used sources.

Keywords: excise tax, State Tax Service, consumption taxation system.

The year of completion of the thesis – 2023.

The year of protection of the work is 2024.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень та скорочень 7

Вступ…... 8

1. Впровадження акцизного податку в Україні та його роль у системі оподаткування споживання…… 10

2. Аналіз податкових надходжень акцизного податку в Україні протягом 2020–2023 років…… 16

3. Стейкхолдери та їх вплив на систему оподаткування акцизного податку у системі оподаткування споживання в Україні…… 26

4. Вдосконалення оподаткування акцизного податку для досягнення позитивних економічних та соціальних результатів…… 30

5. Індикатори успішності вдосконалення законодавчих норм у сфері акцизного оподаткування в Україні…… 32

6. Використання альтернативних підходів щодо збільшення ролі акцизного податку у системі оподаткування в Україні з урахуванням досвіду європейських країн……..... 34

7. Основні недоліки в обраних альтернативних підходах щодо збільшення ролі акцизного податку у системі оподаткування …… 40

8. Шляхи вдосконалення механізму справляння акцизного податку в Україні…… 42

Висновки…… 44

Список використаних джерел……... 48

Додатки……... 53

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

Державна податкова служба – ДПС;

ПКУ – Податковий кодекс України;

ЄС – Європейський Союз;

ЗУ – Закон України;

ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку;

ІСЦ – Індекс споживчих цін.

АЗС - Автозаправна станція.

ВСТУП

Актуальність теми. Акцизний податок є важливим інструментом фіскальної політики держави.

Через повномасштабне вторгнення Україна стикнулася зі зменшенням виробництва, міграцією населення, руйнацією об'єктів енергетичної структури та житлової інфраструктури, що призвело до кризової ситуації в економіці країні. В 2023 році податкова система України потребує проведення змін та реформ у податковому законодавстві, у тому числі в питанні акцизного оподаткування, як одного з основних бюджетоутворюючих платежів.

Врахування європейського досвіду та порівняння з українською практикою дозволить визначити теперішню ефективність та сучасність системи методів щодо адміністрування та проведення контролю в процесі акцизного оподаткування. Крім цього, варто розглядати вдосконалення системи не тільки задля підвищення фіскального (бюджетоутворюючого) аспекту, а й соціального, виділивши акцизний податок як інструмент для регулювання державою підакцизних товарів, які є шкідливими для здоров'я населення.

Стан і ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі. Дослідженням стану акцизного оподаткування в Україні займалися такі вчені як: А. О. Монаєнко, Н. І. Атаманчук, Л. А Савченко, В. О Рядінська [36] та ін.

Значний фіскальний потенціал акцизного податку, а також його роль у регулюванні процесів виробництва та споживання, обумовлюють необхідність пошуку шляхів удосконалення механізму його справляння. Варто зауважити, що багато теоретичних питань з визначення ролі акцизного податку в системі оподаткування споживання в Україні є не вивченими, оскільки податкове законодавство та безпосередньо стан податкових надходжень протягом останніх трьох років постійно змінюються.

Метою дипломної роботи є визначення сучасних методів щодо вирішення проблем, пов'язаних з акцизним оподаткуванням та збільшення його частки в системі оподаткування споживання України.

Завданнями роботи є: вивчити історію становлення акцизного оподаткування в Україні, проаналізувати кількість податкових надходжень в бюджет за останні роки, визначити основні проблеми акцизного оподаткування, проаналізувати зарубіжний досвід правового регулювання акцизного оподаткування та розробити варіанти шляхів удосконалення процесу акцизного оподаткування в Україні задля збільшення фіскального впливу та його ролі системі оподаткування споживання в Україні.

Об'єктом дослідження є зміни в податковому законодавстві України, пов'язані зі справлянням акцизного податку.

Базою досліджень є дані звітів ДПС за 2020-2023 роки.

Предметом дослідження є бюджетні надходження від справляння акцизного податку.

Методи дослідження. В ході дослідження використовувалися такі методи, як історичний метод, при вивченні становлення акцизного оподаткування в Україні, порівняння, при зіставленні іноземного досвіду та діючого податкового законодавства в Україні, моделювання, при дослідженні бюджетних надходжень, аналіз, як спосіб дослідження змін в податковому законодавстві, індукція, в процесі визначення окремих факторів впливу на стан акцизного оподаткування в Україні, та прогнозування для передбачення впливу змін в податковому законодавстві на економіку країни.

Практичне значення одержаних результатів. Щодо значення результатів роботи, то ознайомившись з висновками можна впевнитись в актуальності впроваджених змін щодо податкового законодавства в Україні, необхідності розширення кола підакцизних товарів, збільшення податкових пільг для деяких груп товарів, які є субститутами підакцизних товарів та необхідності перейняти досвід європейських країн задля вдосконалення податкового законодавства в Україні в питанні акцизного оподаткування.

1. Впровадження акцизного податку в Україні та його роль в системі оподаткування споживання.

Система оподаткування споживання – це сукупність податків, зборів, інших обов'язкових платежів, що справляються в установленому Податковим кодексом України (далі - ПКУ) порядку та спрямовані на товари та послуги, які споживають громадяни. В Україні найбільшу роль у системі оподаткування споживання займають непрямі податки, а саме: податок на додану вартість (універсальний акциз) та акцизний податок (специфічний акциз).

Акцизний податок – це непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених цим ПКУ як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції) [1].

В Україні запровадження акцизного оподаткування розпочалось з грудня 1991 року – саме тоді було визначено порядок справляння акцизного збору. Першим законодавчим актом щодо визначення податку та його ставок став Закон України «Про акцизний збір», що став чинним в грудні 1992 року.

Наступним кроком в розвитку системи акцизного оподаткування став Декрет Кабінету Міністрів України «Про акцизний збір», в якому було визначено основні поняття щодо акцизного збору на основі попередньої практики застосування податку з продажу радянської системи акцизного оподаткування, що в своє чергу вплинуло на те, що українська система справляння акцизного податку не була достатньо адаптованою до європейської практики [2].

До підакцизних товарів відносилися алкогольні та тютюнові вироби, нафтопродукти, а також товари розкоші, такі як: килими, кришталь, ікра, різні солодкі делікатеси, автомобільні шини, шкіряні вироби. Важливо зазначити, що одним із способів обчислення акцизного податку було його обчислення за ставками у процентах обороту з продажу (щодо товарів, які були вироблені на митній території України, за встановленими виробником роздрібними цінами, без врахування податку на додану вартість та з урахуванням акцизного збору і

відповідно з імпортованими товарами на митну територію додатково з урахуванням ввізного мита).

У період з 1992-2000 року в Україні акцизному оподаткуванню підлягав великий спектр підакцизної продукції, зокрема високорентабельні та ексклюзивні товари, для яких до набуття незалежності встановлювалась ставка податку з обороту.

У 2000-2002 роках з переліку підакцизних товарів було виключено велику кількість товарів, залишались підакцизними – ювелірні вироби, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти.

Наступним кроком регулювання системи стало виключення ювелірних виробів з переліку підакцизних товарів та запровадження змішаної ставки акцизного збору (поєднання змішаного та адвалерного виду ставок).

Після цього, в 2011 році замість акцизного збору в Україні було введено акцизний податок. Наразі головним законом, який регулює відносини, які виникають при справлянні податків та зборів є Податковий кодекс України, який постійно вдосконалюється та доповнюється.

В 2023 році перелік підакцизних товарів включає в себе: спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво (крім квасу "живого" бродіння), тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну, тютюнову сировину, тютюнові відходи, рідини, що використовуються в електронних сигаретах, пальне, у тому числі товари (продукція), що використовуються як пальне для заправлення транспортних засобів, обладнання або пристроїв з двигунами внутрішнього згоряння із запалюванням від стиснення, з двигунами внутрішнього згоряння з іскровим запалюванням, з двигунами внутрішнього згоряння з кривошипно-шатунним механізмом та коди яких згідно з Української класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі – УКТ ЗЕД) не зазначені у підпункті 215.3.4 пункту 215.3 статті 215 ПКУ (крім газу природного у газоподібному стані за кодом 2711 21 00 00 згідно з УКТ ЗЕД), автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли, транспортні

засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів, електрична енергія [3].

Щодо ставок акцизного податку в 2023 році, то вони є адвалорними, специфічними, адвалорними та специфічними одночасно і для кожного виду підакцизного товару вони різні: щодо процентних ставок, то застосовуються 5 та 3,2 % (Додаток А).

На велику кількість змін у податкову законодавстві впливає перш за все повномасштабне вторгнення, яке зумовило необхідність введення мораторію на деякі види податкових перевірок, зміни ставок оподаткування, введення податкових пільг для деяких груп товарів, в тому числі й підакцизних.

Для того, щоб проаналізувати сучасний стан системи акцизного оподаткування в Україні необхідно детальніше вивчити зміни податкового законодавства та їх вплив на податкові надходження до державного бюджету.

В 2023 році, Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» від 30.06.2023 року № 3219-IX [4],було запроваджено ряд змін з 01.08.2023 року стосовно акцизного податку. Зокрема, припинилася дія норм щодо зупинки перебігу строків, визначених ПКУ, іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи.

У «Перехідних положеннях» пп. 69.1 п. 69 підрозд. 10 розд. XX ПКУ, було зазначено, що у разі відсутності у платника податків можливості своєчасно виконати свій податковий обов'язок щодо дотримання термінів сплати податків та зборів, реєстрації акцизних накладних, платники податків звільняються від передбаченої цим ПКУ відповідальності з обов'язковим виконанням таких обов'язків протягом шести місяців після припинення або скасування воєнного стану в Україні, але тільки при подачі відповідної затвердженої заяви до контролюючого органу. Також платники податків, у тому числі щодо своєї філії, представництва, відокремленого чи іншого структурного підрозділу, в яких відновилася можливість виконувати свої податкові обов'язки, граничний термін виконання яких припадає на період, починаючи з 24 лютого 2022 року до дня

відновлення можливості платника податків, звільняються від відповідальності за несвоєчасне виконання таких обов'язків, за умови виконання ними таких податкових обов'язків щодо сплати податків і зборів, протягом 60 календарних днів з першого дня місяця, наступного за місяцем відновлення таких можливостей платників податків [5].

Щодо платників, які мають можливість своєчасно виконувати свій податковий обов'язок стосовно сплати суми акцизного податку, з урахуванням поновлення з 1 серпня 2023 року перебігу строків, визначених податковим законодавством, відновився перебіг строків погашення податкових векселів з акцизного податку, термін сплати яких настав у період дії воєнного стану на території України, шляхом сплати акцизного податку або документального підтвердження, в тому числі з урахуванням зареєстрованих акцизних накладних в Єдиному реєстрі акцизних накладних у передбачених випадках (для авіаційних бензинів або палива для реактивних двигунів).

З 1 серпня 2023 року скасовано тимчасовий порядок відвантаження спирту етилового для виробництва дезінфекційних засобів у зв’язку із завершенням з 1 липня 2023 року дії карантину, який було запроваджено з метою запобігання COVID-19. З урахуванням цього відповідно відновлено загальний порядок оподаткування спирту етилового, що використовується при виробництві дезінфекційних засобів, акцизним податком за ставкою 0 гривень за умови цільового використання спирту та погашення податкових векселів.

Перш за все ці зміни, пов’язані зі скасуванням карантину в усіх областях України з 1 липня 2023 року, який запровадили у 2020 році під час пандемії COVID-19, згідно Постанови Кабінету Міністрів України "Про відміну на всій території України карантину, встановленого з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2" № 651 від 27.06.2023 [6].

З 1 серпня 2023 року і до припинення або скасування воєнного стану на території України у разі самостійного виправлення платником податків з дотриманням порядку, вимог та обмежень, визначених ст. 50 Податкового

кодексу України (далі – ПКУ), помилок, що призвели до заниження податкового зобов'язання, такий платник звільняється від нарахування та сплати штрафних санкцій, передбачених п. 50.1 ПКУ, та пені.

Відповідно не підлягають заповненню графи 5, 6 та 7 Додатку 8 до Декларації акцизного податку «Розрахунок суми акцизного податку, що збільшує або зменшує податкові зобов'язання внаслідок виправлення самостійно виявленої помилки, допущеної в попередніх звітних періодах» щодо нарахування штрафів 3 %, 5 % та пені відповідно. Зазначене застосовується до податкової звітності, яка подається з 1 серпня 2023 року і до припинення або скасування воєнного стану.

До 01.08.2023 штрафи за самостійне виправлення помилок, що призвели до заниження податкового зобов'язання у звітності, не застосовувалися**.** Однак продовжували діяти інші штрафні санкції: за неподання звітності, заниження податкового зобов'язання, несвоєчасну реєстрацію акцизних накладних тощо.

Збільшилися на 20 відсотків специфічні ставки акцизного податку та мінімального акцизного податкового зобов'язання зі сплати акцизного податку з тютюнових виробів (пункт 17 підрозділу 5 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України).

Передбачено поступове підвищення ставок з 2021 до 2025 року (кожний рік на 20 відсотків), яке спрямовано до наближення ставок, встановлених законодавством України, до ставок, визначених у положеннях Директиви ЄС 2011/64/ ЄС від 21 червня 2011 року щодо структури та ставок акцизів на тютюнові вироби та підвищують ціну на підакцизну продукцію [7].

Збільшилася ставка акцизного податку на рідини, що використовуються в електронних сигаретах (Закон України 15 березня 2022 року №2139 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження диференційованої рентної плати за видобування газу природного»). Ставка має збільшитися до 10000 гривень за 1 літр (зараз діє 3000 гривень за 1 літр) і діятиме до скасування або припинення воєнного стану [8].

Ще однією важливою зміною, яка має бути запроваджена до 2025 року є «Національна стратегія доходів» [9], в якій окреме місце займає питання акцизного оподаткування, а саме введення кримінальної відповідальності за незаконне ввезення підакцизних товарів через митний кордон України, цифровізація обігу за підакцизними товарами та максимальне наближення до вимог директив Європейського Союзу в частині обігу підакцизних товарів, зокрема до Директив 2020/262/ЄС [10], 2014/40/ЄС [11], Імплементаційного Регламенту Комісії (ЄС) № 2018/574 [12].

Згідно даних ДПС, в 2022 році відсоток надходжень до Держбюджету акцизного податку зменшився на 6,3 % [18], що негативно впливає на економіку, по-перше через зменшення податкових надходжень до бюджету, по-друге цей показник підтверджує ріст тіньового обігу підакцизними товарами в країні, оскільки після початку повномасштабного вторгнення кількість споживання, лише алкогольної продукції українцями збільшилась на 30 %, згідно опитування Українським інститутом майбутнього для оцінки емоційно-психологічного стану українців [13], що означає зменшення рівню впливу держави на споживання підакцизних товарів

Щодо ПДВ, то в 2022 році, на відміну від акцизного податку податкові надходження збільшилися на 37,3 % в порівнянні з попереднім роком, незважаючи на введення мораторію для перевірок, змінах, пов’язаних з продовженням терміну для реєстрації податкових накладних та зменшення штрафних санкцій (Рис.1).

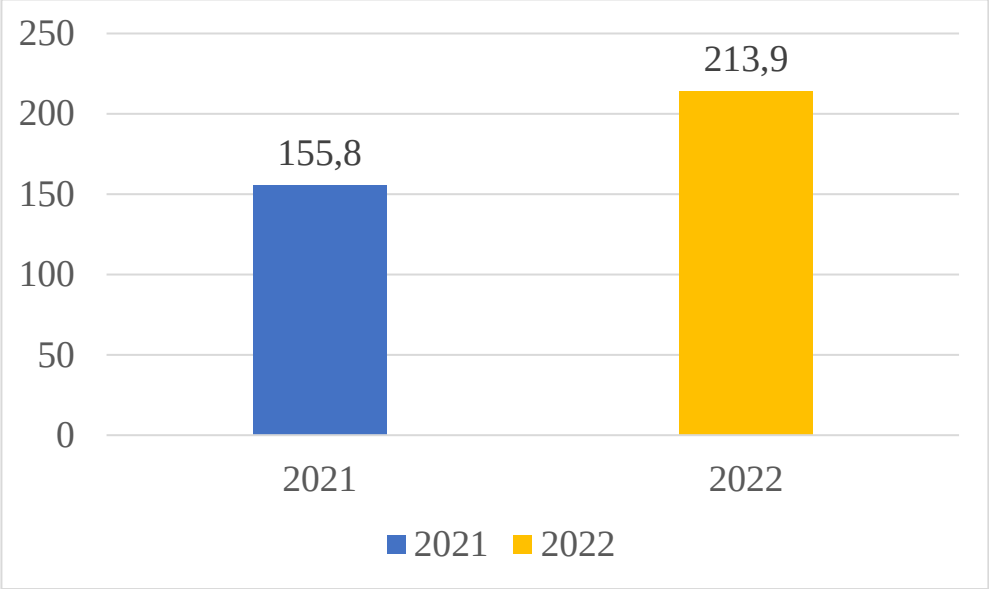

Рис. 1 Надходження ПДВ до загального фонду Держбюджету за 2021-2022 роки, згідно Річного звіту Державної податкової служби України за 2022 рік

**Джерело: складено автором за даними [14].*

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, Україна займає перше місце серед європейських країн по вживанню підлітками алкоголю та куріння. Щодо вікової категорії дітей, які вживають алкогольні напої, то з кожним роком вона стає все молодшою [15]. Тому наразі вкрай необхідним є пошук рішень для збільшення ролі акцизного податку в системі оподаткування в Україні.

Акцизний податок в Україні, на відміну від ПДВ, виконує не тільки фіскальну функцію, як поповнення державного бюджету, а й соціальну, як можливість держави регулювати споживання громадянами підакцизної продукції, яка є шкідливою, як для здоров'я споживачів (тютюнові вироби та алкогольні напої), так і для навколишнього середовища (пальне).

2. Аналіз податкових надходжень акцизного податку в Україні протягом 2020-2023 років та його влив на систему споживання.

Акцизний податок має важливе бюджетоутворююче значення, відіграючи провідну роль у підтримці фінансової безпеки держави, і водночас виступаючи одним з регуляторів перерозподілу суспільних благ.

За 2020 рік сума податкових надходжень акцизного податку до Зведеного бюджету України становила 91,6 млрд грн, або 13 % в загальній сумі податкових надходжень [16], за 2021 рік - 106,0 млрд грн, або 9,2 % в загальній сумі податкових надходжень [17], за 2022 рік - 91,9 млрд грн та відповідно 8,3 % в загальній сумі податкових надходжень [18] (Рис. 2).

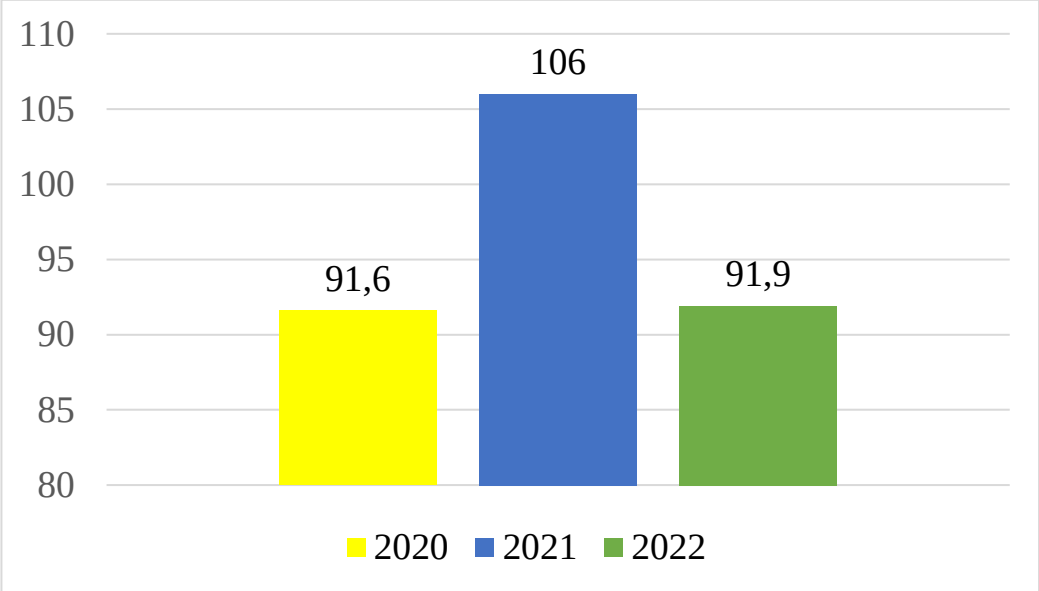

Рис.2 Надходження акцизного податку до Зведеного державного бюджету України протягом 2020-2022 років, млрд грн.

*Джерело: складено автором за даними [16; 17; 18].

Зменшення податкових надходжень пояснюється низкою чинників: впровадженням воєнного стану в Україні, обмеженням продажу алкоголю та тимчасовою зупинкою виробництва алкогольних напоїв та тютюнових виробів, запровадженням пільг з оподаткування пального та необхідних обмежень щодо реалізації тютюнових виробів для гарантування державою стабільних бюджетних надходжень. Щодо контрольно-перевірочних заходів, проведених Державною податковою службою (далі - ДПС), то у 2022 році спостерігається різне падіння суми донарахувань акцизного податку (Рис.3).

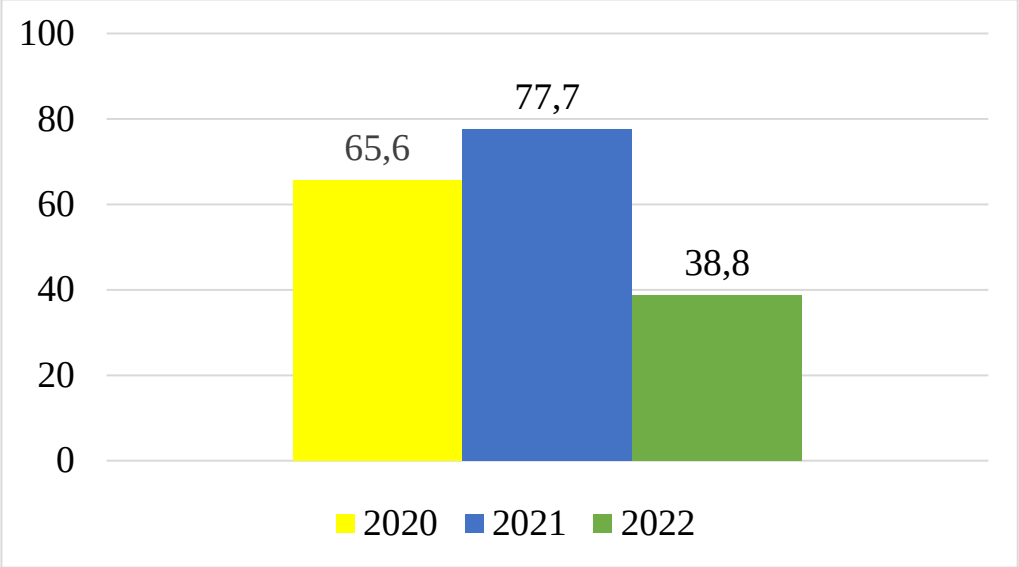

Рис. 3 Результати контролюючих заходів, проведеними органами ДПС протягом 2020-2022 років, млн грн.

**Джерело: складено автором за даними [18].*

За 2022 рік у межах боротьби з тіньовим обігом підакцизної продукції в результаті перевірок було встановлено 535 випадків продажу алкогольних напоїв та тютюнових виробів без марок акцизного податку або з підробленими на загальну суму 13,6 млн гривень.

Виявлено у 332 випадках продаж алкогольних напоїв без відображення у чеках РРО/ПРРО реквізитів марок акцизного податку. Застосовано штрафних санкцій на загальну суму 14,2 млн гривень. У 544 випадках ініційовано вилучення контрафактної продукції на суму 11 млн гривень [18].

При дослідженні акцизного податку в Україні важливим є дослідити індекс споживчих цін (далі – ІСЦ) на підакцизні товари тому що це - інструмент для оцінки ефективності податкової політики щодо цих товарів. Відповідно, ІСЦ розраховується до певного періоду, в порівнянні з минулим.

Щодо рівня споживчих цін, то в 2022 році найбільше збільшився індекс тютюнових виробів (101.7 %) [19], в 2023 році цей показник становить – 100.8 % [20]. Якщо порівнювати 2022 та 2023 роки, то позитивна динаміка помітна щодо тютюнових виробів, автомобілів та палива (Рис.4).

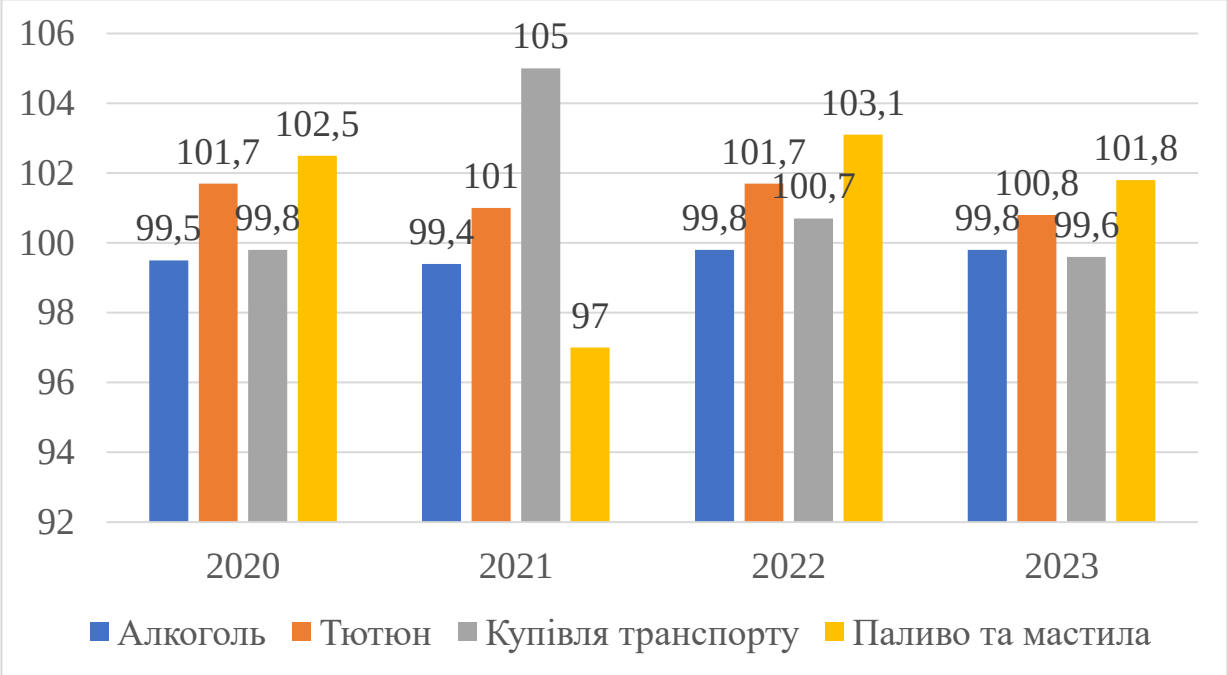

Рис. 4 Зміни індексу споживчих цін за 2020-2023 роки, %.

**Джерело: складено автором за даними [19; 20; 21].*

Перш за все зменшення ІСЦ пов'язано зі змінами в податковому законодавстві, наприклад, порівнюючи ІСЦ транспорту в 2021 та 2022 помітне різке зниження показнику, що було пов'язане зі скасуванням мита та акцизного податку на авто з 1 квітня 2022 року, з початком повномасштабного вторгнення сталось падіння автомобільного ринку в країні: у березні 2022 року було зареєстровано 9948 вживаних автомобілів, для порівняння в березні 2021 року їх кількість становила близько 35 000. Завдяки впровадженим змінам вже в травні кількість ввезених на митну територію вживаних авто становила більше 90 тисяч (Рис. 5).

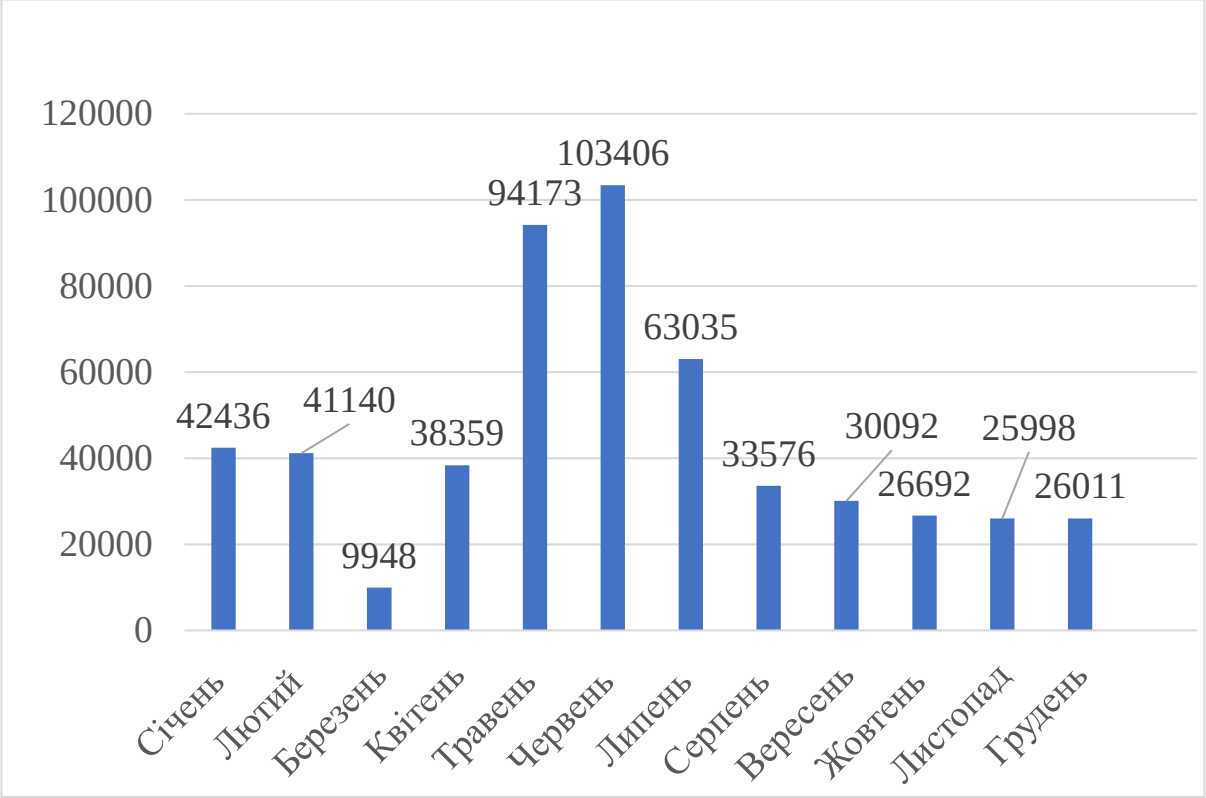

Рис. 5 Кількість вживаних ввезених автомобілів протягом 2022 року, шт

**Джерело: складено автором за даними: [21].*

Щодо виробленої підакцизної продукції в Україні, то найбільше виробництво припадає на тютюнові вироби (Рис. 6). В 2022 році спостерігається падіння надходжень акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) (-26,7 % у 2022 р. відносно 2021 р.), щодо факторів, які вплинули на цей показник, варто віднести:

1) зупинку виробництва палива в Україні;

2) зупинку галузі виробництва та розповсюдження сигарет – у перші місяці після 24 лютого 2022 р. великі тютюнові фабрики потрапили в окупацію або зупинили виробництво через близькість до лінії фронту (компанії «Philip Morris», «TEDIS Ukraine», « JTI»);

3) обмеження продажу алкоголю – з 11-00 до 21-00 годин;

4) встановленням нульових та згодом знижених ставок акцизу на пальне;

5) зменшення обсягів виробленої електроенергії через захоплення окупаційними військами росії Запорізької атомної електростанції та постійні обстріли об'єктів електричної енергії, а також зменшення обсягів споживання електроенергії через руйнування великих промислових споживачів, наприклад металургійного комбінату «Азовсталь», Гостомельського склозаводу, що входив до міжнародної групи «Vetropak» тощо.

6) зменшення кількості споживачів підакцизних товарів через міграцію населення.

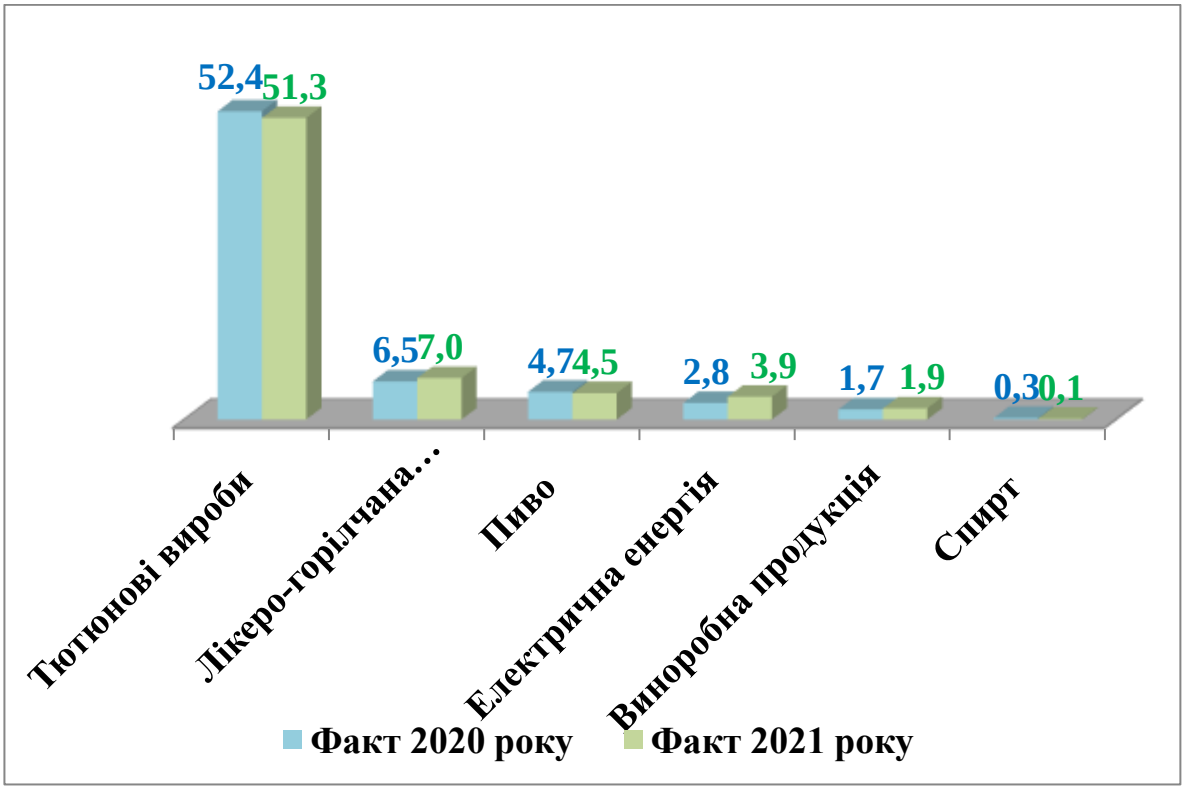

Рис. 6 Динаміка надходжень акцизного податку з вироблених товарів до загального фонду Державного бюджету України у 2020 – 2021 роках у розрізі видів підакцизних товарів, млрд грн

**Джерело: складено автором за даними: [17]*.

В 2023 році ДПС було проаналізовано та вжито змін в податковому законодавстві завдяки яким прогнозується збільшення податкових надходжень та зменшення тіньової частки на ринку підакцизних товарів.

Частка тіні у нафтогазовій групі зменшилась із 18% у 2022 році до 12% у ІІІ кварталі 2023 року (втрати бюджету прогнозні близько 10 млрд грн у 2023 році, у 2022 році втрати склали 14-15 млрд грн).

У тютюновій галузі - за підсумками 2022 року втрати бюджету складали 19-21 млрд грн на рік, а прогнозні втрати на 2023 рік складають 13 млрд грн.

У алкогольній продукції – тіньова частка знизилась з 36% у 2022 році до 30% у ІІІ кварталі 2023 року (втрати у 2022 році в межах 9-11 млрд грн на рік, а прогнозні втрати у 2023 році складуть 8 млрд грн) [18].

Щодо пального, яке виробляється та імпортується в Україну, то згідно щорічного звіту Державного комітету статистики України, у порівнянні з оцінкою загального споживання пального на підставі оцінки середнього пробігу транспортних засобів в 2023 році щокварталу зростали роздрібні продажі пального: 2022 - 5,77 млрд літрів; 1 квартал 2023 - 1,83 млрд літрів; 2 квартал 2023 - 2,11 млрд літрів; 3 квартал 2023 - 2,16 млрд літрів.

На початку 2023 року почала роботу Тимчасова слідча комісія з питань економічної безпеки Верховної Ради України (далі - ТСК), яка зробила значний внесок у роботу підакцизних галузей: за підсумками засідань ТСК були внесені зміни до низки нормативно-правових актів, надано доручення Бюро економічної безпеки України, поліції, ДПС, впроваджено щоквартального моніторингу податкового навантаження на виробництва підакцизної продукції [22].

Відповідно активізувалась робота перевіряючих та правоохоронних органів, що ускладнило роботу "сірих" та "чорних" схем - і тіньова частка ринку почала поступово зменшуватися.

Протягом 2023 року значно зросли обсяги виторгів табачної продукції, по кварталах: 1 кварталі 2023 року - 25,5 млрд грн, у другому - 30,5 млрд грн, у третьому - 33,9 млрд грн.

У 2021 році було вироблено в Україні 39,4 млрд штук, з початку повномасштабного вторгнення росії виробництво в Україні впало на 30% - до 27,7 млрд штук за підсумками 2022 року. У 2023 році виробництво відновлюється і за перші три квартали 2023 року склало 24 млрд штук.

У 2022 році втрати бюджетів від несплати податків з табачної продукції склали 20-21 млрд, у 2023 році прогнозовані втрати можуть бути від 2 до 4 млрд меншими [23].

У 2023 році основним шляхом розповсюдження нелегального виробництва тютюну є кіоски, що працюють без відповідної ліцензії.

Лідерами за рівнем розповсюдження нелегальної продукції є 7 областей України:

-Дніпропетровська (17%),

- Одеська (11%),

- Львівська (10%),

-Харківська (9%),

- Хмельницька (8%),

-Кіровоградська (6%),

-Чернівецька (6%) [24].

Весною 2022 року в Україні розпочалися проблеми з паливом, пов’язані з тим, що до повномасштабної війни країна імпортувала 70% нафтопродуктів, з яких понад 60% загального обсягу ринку надходило з росії, решту поставок забезпечували внутрішні виробники, передусім Кременчуцький та Шебелинський переробні заводи.

Для термінового подолання кризи і стимулювання галузі Урядом України були прийняті своєчасні та необхідні рішення щодо зменшення ПДВ з 20% до 7% та скасування акцизу із державним регулюванням цін. При цьому, ключову роль у фінансовій підтримці вітчизняних постачальників палива у найбільш гострий період кризи (березень 2022 року) відіграли державні банки [25].

В 2023 році серед мереж автозаправних комплексів (далі - АЗК) найбільше акцизного податку сплатила мережа «ОККО», що об'єднує понад 400 АЗК по всій Україні, та мережа «WOG» (Додаток Б).

Саме завдяки підтримці держави у 2023 році країна не стикнулася з колапсом та уникла масштабної кризи, пов’язаної з нестачею пального.

Щодо інших підакцизних товарів, то в 2023 році українці стали пити міцніший алкоголь у порівнянні з 2021 роком. За даними Держстату, горілка у 2022 році подорожчала на 24% до 117 грн, столові вина українських марок — на 36% до 96 грн, пиво — на 48% до 28,5 грн, сигарети преміум-класу подорожчали на 23,4% до 82,6 грн за пачку [26].

В Україні виявлення випадків серцево-судинних захворювань майже подвоїлося з 271 мільйона в 1990 році до 523 мільйонів у 2022 році, а рівень смертності людей від серцево-судинних захворювань неухильно збільшувався з 12,1 мільйона в 1990 році до 18,6 мільйона у 2022 році.

Найчастішими причинами смертності в Україні є:

1. Серцево-судинні захворювання – 64,3 %.

2. Новоутворення – 14,1 %.

3. Хвороби органів травлення – 4,3 %.

4. Неврологічні розлади – 3,1 %.

Одними з головних причин серцево-судинних хвороб є:

1. Тютюнопаління - кожна десята смерть від хвороб системи кровообігу спричинена курінням тютюну. Куріння є одним із ключових факторів ризику розвитку ішемічної хвороби серця, інсульту і хвороби периферичних судин. Щороку близько 85 тисяч українців помирають від хвороб, спричинених вживанням тютюну і нікотину. Водночас, серед молоді зростає куріння кальяну та пристроїв для електронного нагрівання тютюну. Використання електронних продуктів науково доведено та прирівняна до звичайних сигарет [27].

В Україні майже кожен 5-й підліток (13–15 років) є споживачем електронних сигарет відповідно до результатів Глобального опитування молоді щодо вживання тютюну.

Варто зазначити, що пасивне куріння є так само небезпечним, зокрема використання електронних сигарет некурцями, особливо дітьми та підлітками призводить до появи залежності від нікотину та підвищує ризик почати курити звичайні сигарети. Небезпечним є і пасивне куріння е-сигарет, особливо для вагітних жінок та дітей [28].

Вживання будь-якого алкоголю викликає гіпертонію та збільшує ризики інсультів і онкологічних захворювань.

Алкогольна продукція є потужним токсином та поступово отруює організм, особливого ураження завдаючи клітинам серцевої м'язової тканини. При тривалому вживанню великих доз алкоголю підвищується ризик захворюваності на ішемічну хворобу серця, артеріальну гіпертензію, порушення ритму серця, інсульту, ураження артерій.

Крім цього, алкоголь є одним з найбільших депресантів.

Що стосується тютюну, то його вживання сприяє розвитку серцево-судинних захворювань. Тютюновий дим змушує клітини крові налипати на стінки судин, утворюючи тромби. Утворення тромбів в судинах серця чи судинах мозку спричиняє розвиток інсульту та інфаркту.

Тютюнокуріння вдвічі підвищує ризик розвитку стенокардії і приблизно в 5 разів – раптової смерті.

Наразі служба державної статистики оприлюднила дані кількості померлих в Україні за окремими причинами смерті (лише за січень 2022 року), згідно яких серцево-судинні захворювання займають 64% з усіх (Додаток В).

Прийняті законодавчі заходи в 2022-2023 роках безпосередньо зменшують втрати Державного бюджету України в 2023 році, проте обіг тіньової підакцизної продукції залишається величезним.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, до 24 лютого 2022 року рівень легального споживання алкоголю в Україні знаходився у діапазоні 5,13-6,04 літрів на рік. Протягом 2022 року зростали роздрібні продажі алкоголю всіх типів, при незмінному попиті. У 2022 році втрати бюджетів від несплати податків з алкогольної продукції склали 9-11 млрд, у 2023 році втрати скидатимуть щонайменше 8 млрд гривень за рік [30].

Введені законодавчі зміни щодо акцизного оподаткування позитивно впливають на зменшення тіньового сектору економіки, проте потребують вдосконалення у зв'язку з необхідністю уникнення втрат бюджету, зменшенню шкідливого впливу на здоров'я населення та покращення умов конкуренції та

прозорості на ринку для виробників підакцизних товарів, але потребують доповнення.

3. Стейкхолдери та їх вплив на систему оподаткування акцизного податку у системі оподаткування споживання в Україні.

Стейкхолдерами у питанні акцизного оподаткування України виступають органи державної влади, платники акцизного податку та споживачі підакцизної продукції.

При реалізації державної податкової політики необхідно забезпечити максимальне наповнення державного бюджету, ключову роль у виконанні цієї функції покладено на ДПС України [31].

Податкова служба виконує головні функції в процесі справляння акцизного податку, займається його збором, адмініструванням, контролем за дотриманням податкового законодавства, захищає інтереси державного бюджету України, вдосконалює діюче податкове законодавство, вносить свої пропозиції щодо вдосконалення механізмів контролю за фінансуванням державного бюджету, та безпосередньо взаємодіє з іншими стейкхолдерами. Головною задачею працівників ДПС є забезпечення дотримання податкового законодавства платниками та проводження відповідних заходів для максимізації доходів бюджету.

Основною проблемою роботи податкових органів в контрольно-перевірочній роботі є велика кількість бюрократії: виписка актів, податкових повідомлень-рішень, відповідей підприємствам про надання копій матеріалів перевірок, відповідей про результати розгляду заперечень, відповіді на скарги на податкові повідомлення-рішення надсилаються засобами поштового зв’язку з обов’язковим повідомленням про вручення та займають велику кількість часу інспектора під час друкування, введення в автоматизовану інформаційну систему (далі -АІС) «Податковий блок», отримання підпису керівництва, пакування та безпосереднього надсилання. Окрім цього використання засобів

поштового зв'язку збільшує витрати ДПС на надсилання документації: відправка одного листа, вагою до 50 грамів, коштує 56.4 грн.

Цієї проблеми можна було б уникнути, використовуючи сучасні інформаційні технології або прийнявши відповідні зміни в ПКУ, пов'язані з наданням права контролюючому органу надсилати документацію на електронну адресу платника або, створивши окрему скриньку в електронному кабінеті платника, куди можна було б надсилати документацію без зайвих часових та фінансових витрат.

Окрім цього, варто зазначити ще одну причину необхідності впровадження сучасних інформаційних технологій в АІС «Податковий блок», у якому безпосередньо працюють всі головні державні інспектори, які займаються контрольно-перевірочною роботою – це застарілість та часті збої в роботі. Крім цього, наразі в Україні відсутня дієва автоматизована системи контролю за обігом маркованої продукції, зокрема за переміщенням алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних цигарках.

Варто відмітити, що в 2023 році спостерігається величезний відтік державних службовців, що в першу чергу пов'язано зі зменшенням заробітної плати при зростанні робочого навантаження. Згідно даних Національного агентства України з питань державної служби, найбільше скорочення державних службовців відбулося в органах ДПС – 2.1 тисячі осіб [32]. Крім цього, більшість працівників податкової служби це люди старшого віку, молодь не зацікавлена в роботі на державній служби, що теж безпосередньо вливає на рівень впровадження сучасних технологій в роботі. З кожним місяцем зменшується кількість працівників та збільшується кількість об'єктів перевірок, що призводить до помилок у роботі та зниження якості контрольно-перевірочних заходів працівниками ДПС.

Головна роль ДПС у системі акцизного оподаткування в Україні полягає у забезпеченні процесу ефективного збору акцизного податку, задля її виконання владі необхідно вирішити питання з автоматизацією проведення податкових перевірок, зменшити навантаження на працівників та впровадити заходи щодо

залучення молодих спеціалістів, наприклад, створивши можливості для професійного росту або надання додаткових соціальних вигід, враховуючи воєнний стан країни та неможливість різкого підвищення бюджетних витрат на заробітну плату.

Наступним стейкхолдером є платники акцизного податку або представники бізнес-середовища. Платники податку зацікавлені у помірному розподіленні податкового навантаження та зменшенні витрат для бізнесу. Врахування інтересів бізнес-середовища є ключовим аспектом у формуванні ефективної державної податкової політики та запобіганню розвитку тіньового сектору економіки.

Важливим елементом податкової політики є впровадження стимулів задля розвитку вітчизняного виробництва, в тому числі й підакцизної продукції.

В 2023 році попри введення змін в податковому законодавстві та зростанні акцизних податків, державний бюджет недорахувався запланованих показників. План із сплати акцизного податку з вироблених в Україні товарів у 2022 році виконаний лише на 61%, із ввезених в Україну підакцизних товарів план — лише на 31% [33].

Однією з причин низьких показників є збільшення рівня тіні в обігу підакцизними товарами. Зокрема, за даними Всесвітньої організації охорони здоров’я частка нелегального спиртного в Україні становить понад третину загального обсягу ринку алкоголю. Щорічні втрати бюджету лише через нелегальний ринок лікеро-горілчаної продукції становлять 9 млрд грн, підрахували в Рахунковій палаті [34].

Платники акцизного податку грають ключову роль у системі оподаткування споживання, оскільки поповнюють бюджет та відповідають на ціноутворення продуктів, що прямо впливає вже на купівельну спроможність споживачів.

Платники акцизного податку зобов'язані правильно вести облік цього податку та вчасно його сплачувати в бюджет та мають право долучатися до

лобістської діяльності для захисту своїх інтересів у процесі формування податкової політики державою.

У платників є можливість вносити свої пропозиції щодо змін у регулюванні акцизів для поліпшення конкурентоспроможності бізнесу, впливати на обсяги виробництва та споживання певних товарів, особливо якщо це стосується товарів з високим рівнем акцизу, таких як алкоголь або тютюн.

Розуміння і врахування інтересів платників податку є важливим аспектом у процесі розробки та коригування податкової політики щодо акцизного оподаткування, оскільки це забезпечує баланс між економічною ефективністю та фінансовою стійкістю бюджету.

Споживачі підакцизної продукції є важливим стейкхолдером у системі оподаткування, оскільки зміни в процесі акцизного оподаткування прямо впливають на витрати, купівельну спроможність та рівень шкідливих звичок населення.

Споживачі реагують на ціну, і підвищення ставки акцизу може змусити їх змінювати свою споживчу поведінку, зокрема, зменшувати обсяги споживання, шукати альтернативи або шукати можливості для придбання неліцензійного товару. Високий рівень акцизу на тютюн і алкоголь слугують інструментом для зменшення споживання цих продуктів і зниження негативного впливу на здоров'я, але варто звернути увагу, що це впливає ще й розвиток тіньового сектору економіки. Державі необхідно створювати такі умови для споживачів, просуваючи ідею зміни шкідливих звичок та звертаючи увагу на альтернативи, які не підлягають такому високому рівню оподаткування, наприклад безалкогольні напої та тютюнові замінники.

Споживачі також виступають за заходи щодо захисту їхніх прав у контексті оподаткування підакцизних товарів. Їхні інтереси включають вимогу прозорості щодо оподаткування зборів та акцизів, достойного рівня нагляду за якістю продукції на ринку.

Зміни в рівні акцизного податку можуть викликають різні реакції серед споживачів. Споживачі можуть вибирати менше оподатковані альтернативи

підакцизних товарів, а можуть продовжувати споживання, не зважаючи на збільшення цін.

Розуміння і врахування інтересів споживачів підакцизної продукції допомагає дотримувати баланс між фіскальною необхідністю та соціальною відповідальністю при формуванні податкової політики держави.

Кожен стейкхолдер по-своєму впливає на розвиток акцизного оподаткування в Україні: ДПС як центральний орган виконавчої влади встановлює та регулює податкове законодавство з метою досягнення фінансової стабільності держави, платники акцизного податку та споживачі відіграють ключову у роль в безпоседньому наповненні бюджету.

Якщо оцінювати ступінь зацікавленості у збільшенні надходжень акцизного податку у бюджет та зменшення тіньового сектору економіки, то найбільш зацікавленими в налагодженні цього процесу є ДПС. Не можна стверджувати, що споживачі та платники податку є повністю незацікавленими особами, оскільки завдяки поповненню державного бюджету можна забезпечити більш якісне виконання державою її функцій, проте більшість споживачів та виробників підакцизних товарів намагаються оминути дотримання податкового законодавства , що в свою чергу зменшує надходження бюджету та призводить до негативних соціальних наслідків.

4. Вдосконалення оподаткування акцизного податку для досягнення позитивних соціальних та економічних результатів.

Збільшення ролі акцизного податку в системі споживання, та зменшення тіньового обігу продукції передусім має забезпечити достатній рівень поповнення державного бюджету.

Проте вдосконалення акцизного оподаткування в Україні має забезпечити не лише економічні вигоди держави, а й регулювання рівню споживання шкідливої підакцизної продукції, такої як тютюн та алкоголь для населення.

Наразі в Україні існує велика проблема надмірного споживання алкогольних та тютюнових виробів, зокрема ріст споживання продукції малолітніми дітьми, що в першу чергу пов’язано з неможливістю держави вплинути на їх продаж та розповсюдження серед підлітків через «чорний» ринок.

Державне регулювання споживання підакцизних товарів, зокрема алкоголю та сигарет, є важливим аспектом соціальної та економічної податкової політики.

По-перше прийняті державні заходи мають забезпечувати громадське здоров’я - вживання алкоголю та куріння сигарет є факторами ризику для численних хвороб, включаючи серцево-судинні захворювання, рак та захворювання дихальних шляхів. Регулювання споживання цих товарів дозволяє державі захищати громадське здоров'я та зменшувати витрати на медичні послуги.

По-друге вони мають бути спрямовані на максимізацію отримання податкових надходжень, уникаючи розвиток тіньового обігу, який в Україні є розповсюдженим, зокрема через велику кількість крафтових виробників. Задля того щоб покращити та надати можливість малому бізнесу законно займатись продовольчою діяльністю був схвалений ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов виробництва дистилятів суб'єктами малого підприємництва», який мав привести норми ринку до вимог законодавства ЄС, а також пом’якшити регулювання в сфері алкогольного виробництва. Результати його введення ще були оприлюднені, проте він є важливою зміною у акцизному оподаткуванні [39].

Головними цілями у дослідженні законодавчих змін щодо акцизного оподаткування є розробка дієвих контролюючих заходів за дотриманням податкового законодавства задля забезпечення зниження рівню тіньового продажу продукції та регулювання споживання товарів населенням.

Крім цього на практиці підвищення ставок та списку підакцизних товарів призводять до більшого розвитку тіні в економіці, тобто зменшення бюджетних надходжень. За останні кілька років процес акцизного оподаткування в Україні

дуже змінився: підвищуються ставки податку, планується розширення кола підакцизних товарів. Для того аби зміни дійсно ефективно працювали необхідно звернути увагу на вдосконалення податкової системи зсередини:

- Створити достойне програмне забезпечення для проведення контролюючих заходів органами ДПС на належному рівні.
- Спростити деякі види процедур, пов’язані з бюрократією.
- Налагодити взаємодію з представниками бізнесу для врахування їхніх думок при впровадженні податкових змін.
- Впровадити стимули для підприємств, які виробляють альтернативи підакцизних товарів.
- Провадити розвиток соціально-освітніх програм задля збільшення рівня свідомості споживачів.

5. Індикатори успішності вдосконалення законодавчих норм у сфері акцизного оподаткування в Україні.

Індикаторами успішності прийнятих державних норм у збільшенні впливу акцизного податку на систему споживання в Україні можуть бути:

- збільшення надходжень до бюджету. Важливо відстежувати, наскільки збільшилися податкові надходження і за який термін.

- Відстеження впливу на сектори економіки: варто оцінити вплив підвищення акцизного збору на конкретні сектори економіки, такі як виробництво та продаж автотранспортних засобів, тютюнових виробів та алкоголю. Необхідно визначити, як ці галузі відреагують на зміни в системі оподаткування.

- Зменшення негативного впливу на здоров'я населення: однією з цілей змін в акцизному оподаткуванні є зменшення споживання шкідливих товарів, необхідно досліджувати зміни у стані здоров'я населення. Періодично

аналізувати дані щодо проблем зі здоров'ям, пов'язаних зі споживанням тютюну та алкоголю.

- Дотримання законодавства: ще одним важливим показником є оцінка того, наскільки ефективно населення дотримується нових ставок акцизного податку.

- Зміни у споживацьких звичках: аналіз у споживанні товарів, які підлягають акцизному збору необхідно проводити, щоб виявити потенційні зміни у виборі товарів та послуг та визначити фактори, що впливають на споживчий попит кожного виду товару.

За даними Pro-consulting, за першу половину 2022 року українці придбали пива на 6,8 млрд грн., що на 34% менше, ніж у 2021 році. Продажі горілки впали на 53%, вина на 58%, коньяку – 66% (Рис.7).

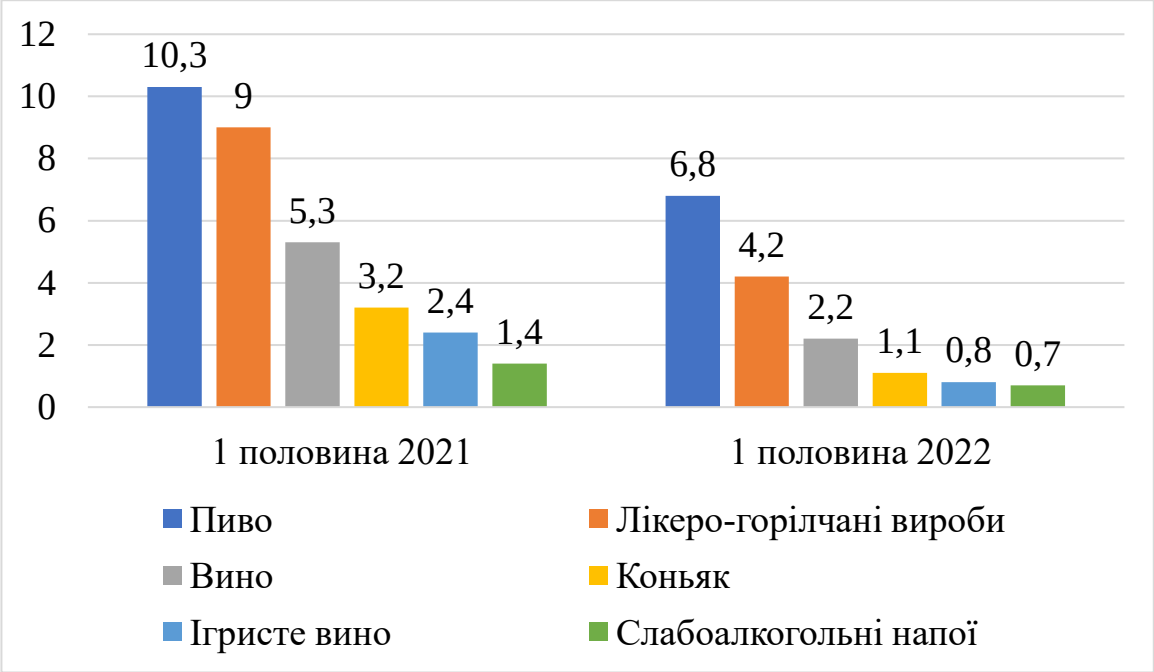

Рис.7 Кількість придбаних алкогольних напоїв в Україні протягом 2021-2022 років, млрд грн*

**Джерело: складено автором за даними: [35]*

Зменшення рівня витрат на придбання алкогольної продукції при зростанні споживання товарів свідчить про високий рівень тіньового виробництва оскільки зменшення офіційних продажів може сприяти зростанню тіньового або нелегального виробництва алкогольних напоїв, яке уникає оподаткування та регулювання. Для боротьби з тіньовим обігом підакцизної продукції важливо впроваджувати ефективні стратегії контролю, зменшувати надмірне оподаткування, забезпечувати доступність легальних продажів, і підтримувати соціально-освітні програми щодо відповідального споживання громадянами.

Ці індикатори є частиною комплексного підходу для оцінки успішності підвищення ролі акцизного податку у системі оподаткування споживання в Україні.

6. Використання альтернативних підходів щодо збільшення ролі акцизного податку у системі оподаткування в Україні з урахуванням досвіду європейських країн.

Стало зрозумілим, що Україна у процесі створення механізму та законодавства з приводу акцизного оподаткування брала за основу радянський досвід, що значно вплинуло на подальший розвиток податкової системи. Звертаючи увагу на те, що Європейська інтеграція, має на меті зближення норм та законів в процесі вдосконалення норм законодавства, варто використовувати досвід набутий роками країнами Європейського Союзу (далі – ЄС).

Акцизний податок в Україні та акцизний податок в країнах Європи мають багато відмінностей:

1. В європейських країнах ставки акцизного податку значно вищі, особливо на алкоголь та тютюнові вироби. (Незважаючи на поступове підвищення ставок акцизного податку, в Україні вони все ще нижчі).

2. В Європі перелік підакцизних товарів більший, наприклад введено податок на напої з великим вмістом цукру, енергетичні напої, каву, ювелірні вироби.

3. Системи контролю та адміністрування акцизного податку в Україні є відсталими та недостатньо розвинутими, крім цього проведення всіх контролюючих заходів пов’язано з бюрократією.

4. Цільове використання коштів: в Європі частою практикою є фінансування екологічних та соціальних програм, коли в Україні усі надходження йдуть в Зведений державний бюджет.

5. Використання акцизного податку як регулятора споживчого попиту на шкідливі групи товарів: країни ЄС часто використовують акцизні податки як інструмент для регулювання споживання певних товарів (наприклад, для зниження споживання тютюну та алкоголю). В Україні, наразі акцизний податок розглядається з бюджетоутворюючого напрямку.

Якщо поступове збільшення ставок вже впроваджується на законодавчому рівні, то законодавчі проекти щодо збільшення переліку підакцизних товарів в Україні ще тільки починають з’являтися.

Країною-лідером в кількості підакцизних товарів є Данія, Австрія, Бельгія. Польща також має більший перелік підакцизних товарів, зокрема щодо встановлення додаткових зборів за напої, що містять цукор та інші речовини, які використовуються для їх підсолоджувальних якостей, а також кофеїн та таурин у продуктах, готових до споживання. Розмір акцизного податку передусім залежить від кількості цукру на 100 мл продукту. Щодо вмісту таурину та кофеїну, то при наявності в напої двох компонентів ставка відповідно збільшується. Також важливо зазначити, що майже 90% надходжень акцизного податку йдуть на поповнення польського фонду охорони здоров’я. В Естонії цікавою практикою стало встановлення акцизу на пластикові упаковки, яке не увінчалося успіхом і в 2017 році уряд пояснив необхідність зміни акцизів на упаковку тим, що законодавчі норми не призвели до покращення екологічної ситуації, пов’язаної з забрудненням навколишнього середовища. Варто зазначити, ще одну особливість естонської практики справляння акцизного податку: нижчі ставки для підакцизних товарів вітчизняної продукції задля покращення ринкової ситуації в країні та підтримки вітчизняного виробника.

В Литві до складу стандартних підакцизних товарів (тютюн, алкоголь, паливо, автомобілі) входять ще такі предмети розкоші, як шоколад, вироби з додаванням какао, ювелірні вироби та дорогоцінні монети, видання еротичного та жорсткого характеру [36].

Наразі не існує одного правильного шляху для оподаткування акцизних товарів, тому при збільшенні їх переліку необхідно враховувати власний історичний досвід, наявний економічний стан і звісно звертати увагу на досвід політичних країн-партнерів України.

В країнах Європи також встановлені різні види ставок акцизного податку та вони більші, наприклад в Польщі у 2023 році ставка акцизу на спирт складає 16,34 доларів за літр (Табл.1) .

Таблиця 1

Акцизний податок на алкоголь в Польщі в 2023 році, $*

Вид алкогольної продукції	**Ставка акцизного податку за літр**	**Середній розмір податку за літр, в країнах, що входять до ОЕСР**
Пиво	$0.06	$ 0.14
Спирт	$16.34	$ 29.51
Ігристе вино	$0.45	$ 2.01
Вино	$0.45	$ 1.13

**Джерело: складено автором за даними: [37].*

На цигарки в Польщі встановлена ставка від 14 % на кілограм (з 1 січня 2015 року ставка акцизу на сигари розраховується за кілограм) (Табл.2).

Таблиця 2

Акцизний податок на тютюнові вироби в Польщі, станом на 2023 рік*

Вид табачної продукції	**Ставка акцизного податку**	**Середній розмір податку, в країнах, що входять до ОЕСР**
Сигари - адвалорний акциз у відсотках від роздрібної ціни	Ставка розраховується за кілограм	14%
Сигари - Спеціальний акциз за 1000 (у доларах США)	$112.76	$63.13
Сигарети - адвалорний акциз як відсоток від роздрібної ціни	32.1%	25%
Тютюновий прокат – адвалорний акциз як відсоток від роздрібної ціни	32.1%	17.3%
Скручений тютюн - специфічний акциз за 1000 (у доларах США)	$40.55	$139.55
Сигарети - Спеціальний акциз за 1000 (у доларах США)	$ 59.40	$131.14

**Джерело: складено автором за даними: [37].*

Щодо акцизного податку на паливо, то в Польщі за найбільшою ставкою оподатковується неетилований бензин (Unleaded Gasoline) – 52.1% (Табл.3).

Таблиця 3

Акцизний податок на паливо в Польщі, станом на 2023 рік,%*

Вид палива	Загальний податок у відсотках від ціни	Загальний податок у відсотках від ціни, в країнах, що входять до ОЕСР
Дизель	47.8%	46.4%
Неетилований бензин	52.1%	53.2%
Побутовий легкий мазут	25.6%	32.8

**Джерело: складено автором за даними: [37].*

Зараз ставки акцизу в інших європейських країнах значно вищі, ніж в Україні. Наприклад, акциз на бензин в Чехії – 475,19 євро, в Австрії – 482 євро, Франції – 650,7 євро, Німеччині – 654,5 євро. Для порівняння, наразі в України ставка акцизу на бензин дорівнює 213,5 євро за 1000 літрів [38].

В Україні, наразі різке збільшення ставок акцизного податку є неможливим, оскільки призведе до негативних соціальних наслідків, тиску на малий та середній бізнес, підвищення тіньового сектору торгівлі, втрати бюджетних надходжень, що може спричинити втрати в податкових надходженнях, навіть при збільшенні ставок.

Ще однією важливою відмінністю податкової системи країн ЄС є вища ефективність, технологічна розвиненість та більш високий рівень прозорості порівняно з Україною.

Корупція, неефективна робота органів митного контролю, недостатній рівень автоматизації АІС «Податковий блок», відсутність співпраці між митними органами, ДПС, правоохоронними органами призводить до розвитку тіньового ринку.

Особливу увагу варто приділити автоматизації аналітичних-інформаційних систем, оскільки саме там інспекторами здійснюється уся контрольно-перевірочна робота.

Можна виділити декілька альтернативних підходів для вирішення проблеми зменшення податкових надходжень акцизного податку та збільшення тіньового ринку підакцизних товарів.

Перший – підвищення акцизних ставок та розширення кола підакцизних товарів, що передбачають збільшення акцизних ставок поетапно протягом кількох років за зосередження на основних категоріях, які є особливо шкідливими для здоров'я.

Другий – запровадження автоматизації систем контролю та аналітичної системи в якій працюють головні державні інспектори податкової служби, розвиток навчання та залучення молодих спеціалістів до роботи в ДПС.

Третій – проведення роз’яснювальної роботи зі споживачами та платниками податку, сприяння державою альтернативним здоровим звичкам та програмам боротьби з залежностями.

Перший підхід вимагає найбільших затрат фінансових ресурсів через їх залучення для компенсації можливих економічних втрат та сприяння розвитку альтернативних галузей.

Перевагою є те, що розширення кола підакцизних товарів може створити економічні заохочення для розвитку та виробництва менш шкідливих аналогів, зниження споживання цих товарів.

Також варто зазначити, що підвищення акцизних ставок та розширення кола підакцизних товарів може бути ефективним заходом, проте важливо узгоджувати його з іншими стратегіями та враховувати потенційні негативні наслідки, основний з яких ріст тіньового обігу товарів.

Другий підхід має свої особливості: по-перше він потребує розробки нового програмного забезпечення та запровадження нових змін в податковому законодавстві, зокрема надання можливості надсилати документацію товариствам на їх офіційно підтверджені електронні адреси. Цей підхід має

великий мінус, що полягає в складності реалізації та підвищеному ризику порушення конфіденційності та кібербезпеки. Перевагою ж є те, що завдяки впровадженню технологій можна буде суттєво зменшити бюджетні витрати, більшість з яких – відправка листів засобами поштового зв'язку з обов'язковим повідомленням про вручення.

Ще однією важливою частиною другого підходу є залучення молодого персоналу до роботи на державній службі шляхом можливості кар'єрного зросту, співпраці з навчальними закладами, наданням певних медичних пільг тощо.

Щодо визначеного третього підходу, то його плюсами є збільшення свідомості громадян щодо шкідливого впливу на стан їхнього здоров'я, сприяння споживанню меншої кількості товарів, альтернативним здоровим звичкам для розвитку більш здорового способу життя серед населення. Основним мінусом є неможливість точного прорахування очікуваних результатів та людський фактор.

7. Основні недоліки в обраних альтернативних підходах щодо збільшення ролі акцизного податку у системі оподаткування.

Щодо сприйняття визначених підходів стекхолдерами, то найбільш складним в реалізації є саме перший підхід, оскільки він найбільше впливає на інтереси споживачів та платників (представників бізнесу).

Підвищення ставок акцизного податку та розширення переліку підакцизних товарів може негативно сприйматися споживачами з кількох причин:

1. Ріст витрат: підвищення ставок акцизу призводить до збільшення цін на підакцизні товари, такі як алкоголь і тютюн.

2. Соціальна напруга: підвищення ставок та розширення переліку товарів може вплинути на групи населення з низьким рівнем доходу, що може викликати соціальну напругу та невдоволення.

3. Зміна споживчих звичок: збільшення вартості підакцизних товарів може призвести до зміни споживчих звичок, а саме, зменшення обсягу покупок або перехід до альтернативних та менш оподаткованих товарів.

4. Збільшення податкового тягарю: споживачі та платники податків можуть відчувати, що податковий тягар стає важчим, особливо якщо підвищення ставок відбувається регулярно чи є частиною широкомасштабних податкових реформ.

Розширення переліку підакцизних товарів може вплинути на бізнеси, які працюють у цьому секторі, змінюючи їхні стратегії та призводячи до підвищення витрат.

На практиці, споживачі та платники податків не розуміють необхідність та мету підвищення ставок, розширення переліку підакцизних товарів.

Негативні наслідки можуть спіткати й працівників податкової служби через збільшення робочого навантаження та невдоволення громадськістю законодавчими змінами.

Другий підхід є більш сприйнятим для громадськості, проте реформування механізмів та процесів контролю потребує додаткових навичок та умінь, яких необхідно здобути працівникам ДПС. При неможливості збільшити заробітні плати інспекторам, необхідно розглянути залучення додаткових пільг працівникам та надати комфортні умови праці, оскільки відтік кадрів в 2023 році є дуже великим.

Для реалізації автоматизації процесу контролю органам ДПС необхідно залучити досвідчених спеціалістів ІТ-сфери, впровадити зміни в ПКУ, розробити навчальні практики для головних державних інспекторів. Перевагою цього методу є те, що реалізувавши його, велика кількість бюджетних витрат зменшиться (через можливість електронного спілкування з платниками), а також завдяки з’явиться більше часу та ресурсів, завдяки яким можна буде досягти більших показників надходжень від проведених контролюючих заходів.

Також впровадження сучасних технологій позитивно вплине на відносини з платниками оскільки сприятиме вчасному збору та аналізу даних, а отже,

вчасному прийняттю рішень та реагуванню на податкові питання платників, дозволить уникнути багатьох помилок, які можуть виникнути при ручній обробці інформації. Це сприятиме зменшенню ризику конфліктів між податковою службою та платниками через непорозуміння чи неправильні розрахунки, забезпечить більшу прозорість та взаємодію між податковою службою і платниками, підвищить рівень довіри платників до податкової системи, оскільки автоматизація процесів зменшує ризик виникнення помилок, неправомірного втручання в діяльність платників та корупції.

Щодо третього підходу, то його перевагою є найменше залучення фінансових ресурсів держави при цьому найбільш неефективним в бюджетоутворюючому напрямку, оскільки спрямований на збільшення свідомості споживачів.

8. Шляхи вдосконалення механізму справляння акцизного податку та збільшення його ролі в системі споживання України.

Проаналізувавши дані, стає зрозумілим, що задля ефективного впровадження змін в податковому законодавстві щодо акцизного оподаткування варто використовувати відразу декілька підходів та звертати особливу увагу на країн ЄС.

Варто розглянути кожен підхід окремо: по-перше в змінах щодо акцизного оподаткування неминучим є збільшення розміру акцизних ставок, що безпосередньою впливатиме на затрати при виробництві та росту ціни для споживачів. Досвід показує, що збільшення податку приводить не до збільшення податкових надходжень, а до розвитку тіньового обігу – в Україні втрати бюджету, пов’язані з порушенням акцизного законодавства колосальні тому задля уникнення їх збільшення треба поступово збільшувати ставки, наразі в Україні вже заплановано збільшення тютюнових виробів на 20%.

Крім цього важливою зміною стало запровадження дозволу крафтовим виробникам алкогольної продукції провадити свою діяльність, що також дає змогу відслідковувати якість виробленої продукції.

Тому виваженим рішенням буде вдосконалення системи контролюючих заходів, шляхом покращення співпраці між контролюючими органами, а саме безпосередньої співпраці між податковою, митними органами та правоохоронцями.

Найбільшою точкою проходження неліцензійних товарів – є кіоски та магазини, які знаходяться в кожному містечку України, органи податкової служби не можуть їх перевіряти без реєстрації в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України (далі - ЄДРПОУ), право на перевірки мають правоохоронні органи.

Крім того варто впровадити сучасне інформаційне забезпечення: ввести накладання електронного підпису та печатки на документації, провести оновлення всіх інформаційно-аналітичних систем, використовуваних при проведенні перевірок, створити окрему скриньку в кабінеті платника податків або запровадити зміни щодо можливості надсилання документації на підтверджену електронну адресу платника.

Третім важливим елементом змін має стати проведення роз’яснювальної роботи, створення ініціатив для підтримки молодого бізнесу на противагу старому.

Цей комплексний підхід сприяє ефективному управлінню, забезпечуючи інтеграцію технологій, освітніх ініціатив та сприянню здоровому способу життя для досягнення цілей зменшення податкових надходжень та контролю тіньового ринку підакцизних товарів.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі проведено теоретичне дослідження, щодо вирішення наукового завдання, що полягає у дослідженні ролі акцизного податку в системі оподаткування споживання України та на цій основі розробці шляхів вирішення щодо підвищення фіскальної ролі.

Результатами дослідження є:

1. Досліджено історію становлення акцизного податку в Україні, зважаючи на те, що після здобуття незалежності податкова система будувалась на радянському досвіді, необхідним є впровадження європейського досвіду справляння акцизного податку.

Щодо ролі акцизного податку в системі оподаткування споживання, то в 2022 році вона різко зменшилася в порівнянні з 2021 роком. Крім того, зменшилась результативність проведених контролюючих заходів органами ДПС з питань дотримання платниками акцизного податку законодавчих норм.

На ці показники вплинули декілька факторів:

- Міграція населення.

- Пошкодження об’єктів енергетичної інфраструктури.

- Зупинка виробництва палива в Україні.

- Зупинка галузь виробництва та розповсюдження сигарет – у перші місяці після 24 лютого 2022 р. великі тютюнові фабрики потрапили в окупацію або зупинили виробництво через близькість до лінії фронту (компанії «Philip Morris», «TEDIS Ukraine», « JTI»).

- Обмеження продажу алкоголю – з 11-00 до 21-00 годин.

- Встановленням нульових та згодом знижених ставок акцизу на пальне.

- Зменшення обсягів виробленої електроенергії через захоплення окупаційними військами росії Запорізької атомної електростанції та постійні обстріли об’єктів електричної енергії, а також зменшення обсягів споживання електроенергії через руйнування великих промислових споживачів, наприклад металургійного комбінату «Азовсталь», Гостомельського склозаводу, що входив до міжнародної групи «Vetropak» тощо.

2. Проведено аналіз податкових надходжень акцизного податку протягом 2020–2022 років. За 2020 рік сума податкових надходжень акцизного податку до Зведеного бюджету України становила 91,6 млрд грн, або 13 % в загальній сумі податкових надходжень, за 2021 рік - 106,0 млрд грн, або 9,2 % в загальній сумі податкових надходжень, за 2022 рік - 91,9 млрд грн та відповідно 8,3 % в загальній сумі податкових надходжень.

Зменшення податкових надходжень пояснюється впровадженням воєнного стану в Україні та постійною зміною податкового законодавства. Щодо контрольно-перевірочних заходів, проведених Державною податковою службою, то у 2022 році спостерігається різне падіння суми донарахувань акцизного податку.

3. Визначені основні стейкхолжери: ДПС, споживачі та платники акцизного податку. Кожен стейкхолдер зацікавлений в процесі налагодження справляння акцизного податку: ДПС виконує роль головного контролюючого органу та слідкує за дотриманням законодавства, регулює відносини з платником, провадить законодавчу діяльність.

Споживачі підакцизних товарів в тому, щоб впроваджені зміни законодавства помірно впливали на цінову політику задля доступності товарів, змінювали споживчі патерни поведінки, а також реакцією на будь-які обмеження чи регулювання в цій сфері.

Щодо платників акцизного податку то зміни законодавства акцизного податку вливають на податкове навантаження для платників, зацікавлені в тому, щоб податкові ставки були збалансованими, зацікавлені у наявності податкових пільг чи винятків для конкретних видів товарів чи діяльностей, що може полегшити їхню фінансову обтяженість.

4. Досліджено можливі шляхи вдосконалення системи акцизного оподаткування в Україні має на меті не лише приносити економічні вигоди державі, а й регулювати рівень споживання шкідливої підакцизної продукції, такої як тютюн та алкоголь, серед населення. В українському суспільстві існує серйозна проблема з надмірним вживанням алкогольних та тютюнових виробів,

зокрема, зростання споживання цих продуктів серед неповнолітніх. Це в першу чергу пов'язано з тим, що державі складно впливати на продаж та поширення цих товарів серед підлітків через існуючий "чорний" ринок.

5. Визначено індикатори для оцінки успішності підвищення ролі акцизного податку у системі оподаткування споживання в Україні. До них відносяться:

- збільшення надходжень до бюджету.

- Відстеження впливу на сектори економіки.

- Зменшення негативного впливу на здоров'я населення.

- Дотримання законодавства, зменшення тіньового обігу підакцизних товарів.

- Зміни в звичках споживання.

6. Визначено 3 альтернативні підходи розвитку процесу акцизного оподаткування з урахуванням досвіду країн ЄС: перший – підвищення акцизних ставок та розширення кола підакцизних товарів, що передбачають збільшення акцизних ставок поетапно протягом кількох років за зосередження на основних категоріях, які є особливо шкідливими для здоров'я. Другий – запровадження автоматизації систем контролю та аналітичної системи в якій працюють головні державні інспектори податкової служби, розвиток навчання та залучення молодих спеціалістів до роботи в ДПС.

Третій – проведення роз’яснювальної роботи зі споживачами та платниками податку, сприяння державою створення програм для боротьби з залежностями.

На сьогоднішній день не існує єдиного оптимального методу оподаткування акцизних товарів. Тому при розширенні переліку таких товарів необхідно враховувати власний історичний досвід, економічний стан країни та, звісно, звертатися до досвіду політичних партнерів України.

7. Встановлено, що оптимальним для України є використання синергіїї методів щодо змін в податковому законодавстві щодо акцизного оподаткування: поступове збільшення ставок та списку підакцизних товарів, впровадження сучасних технологій в роботі ДПС, забезпечення співпраці між органами влади,

проведення інформаційно-просвітницької роботи серед споживачів та платників податків, а також підтримка державою альтернативних здорових звичок та програм боротьби з залежностями.

8. Досліджено актуальні законодавчі зміни в процесі акцизного оподаткування та визначено необхідним на даний момент звернути увагу на автоматизацію процесів контролю ДПС та проведення роз’яснювальної роботи споживачам задля зменшення шкідливого впливу споживання підакцизних товарів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий Кодекс України, стаття 14. URL: https://tax.gov.ua/nk/spisok1/.

2. Про акцизний збір: Декрет Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 року № 18–92. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18-92#Text.

3. Податковий Кодекс України, стаття 215. URL: https://tax.gov.ua/nk/rozdil-vi--aktsizniy-podatok-/.

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану: Закон України від 30.06.2023 року № 3219-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-20#Text.

5. Податковий Кодекс України, розділ 10. URL: https://tax.gov.ua/nk/rozdil-xx--perehidni-polojen/.

6. Про відміну на всій території України карантину, встановленого з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України № 651 від 27.06.2023. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vidminu-na-vsii-terytorii-ukrainy-karantynu-vstanovlenoho-z-metoiu-zapobihannia-poshyrenniu-na-terytorii-ukrainy-hostroi-respiratornoi-khvoroby-i270623-651.

7. Про структуру і ставки акцизів, що застосовуються до тютюнових виробів (кодифікація): Директива Європейського парламенту та Ради ЄС 2011/64/ ЄС) від 21 червня 2011 року. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/518022

8. Про внесення змін до податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження диференційованої рентної плати за видобування газу природного: Закон України 15 березня 2022 року №2139. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2139-20#Text

9. Національна стратегія доходів на 2024-2030 роки. *Міністерство фінансів*

України. URL:https://www.mof.gov.ua/uk/news/pro_natsionalnu_strategiiu_dokhodiv_do_2030_roku-4369.

10. про загальний режим акцизного податку: Директива Ради (ЄС) 2020/262 від 19 грудня 2019 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_028-20#Text.

11. Про наближення законів, підзаконних нормативно-правових актів та адміністративних положень держав-членів щодо виробництва, представлення та продажу тютюнових виробів і супутніх продуктів та про скасування Директиви 2001/37/ЄС: Директива Європейського парламенту і Ради 2014/40/ЄС від 3 квітня 2001 року. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/2014-40-es.pdf.

12. Про технічні стандарти для створення та забезпечення функціонування системи відстеження тютюнових виробів: Імлементаційний регламент комісії (ЄС) 2018/574 від 15 грудня 2017 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_032-18#Text.

13. Емоційно-психологічного стану українців: ключові результати соціалістичного дослідження. Український інститут майбутнього. URL: https://uifuture.org/publications/emoczijno-psyhologichnyj-stan-ukrayinczіv-klyuchovi-rezultaty-socziologichnogo-doslidzhennya/

14. Публічний звіт ДПС за 2022 рік. URL: https://tax.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/657704.html

15. Звіт «Global status report on alcohol and health». Всесвітня організація охорони здоров'я. URL: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/274603/9789241565639-eng.pdf?sequence=1

16. Публічний звіт ДПС за 2020 рік. URL: https://tax.gov.ua/data/files/254901.pdf

17. Публічний звіт ДПС за 2021 рік. URL: https://tax.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/396505.html

18. Індекси споживчих цін на товари та послуги у 2021 році (до попереднього місяця). *Державна служба статистики України.* URL: https://www.ukrstat.gov.ua/

19. Індекси споживчих цін на товари та послуги у 2022 році (до попереднього місяця). *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/

20. Індекси споживчих цін на товари та послуги у 2023 році (до попереднього місяця). *Державна служба статистики України.* URL: https://www.ukrstat.gov.ua/

21. Статистика продажів автомобілів в Україні за 2022 рік. *Укравтопром.* URL: https://ukrautoprom.com.ua/category/statistika/2022

22. Про попередній звіт тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих фактів порушень законодавства України посадовими особами Бюро економічної безпеки України, органів державної влади та інших державних органів, які здійснюють повноваження у сфері економічної безпеки, що могли призвести до зменшення надходжень до державного та місцевих бюджетів: Постанова Верховної Ради України № 3129-IX від 30 травня 2023 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3129-20#Text.

23. Чому в Україні знижується обсяг нелегальної торгівлі пальним, але збільшується обсяг тютюнової продукції? *Економічна правда*. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2023/12/19/707864/

24. Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні за 2023и рік. *Kantar Україна.* URL: https://www.kantar.com/ua/inspiration/ait/monitoring-nelehalnoi-torgivli-tutunovyh-vyrobiv_zhovten-2023

25. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України № 7137-2120-IX, від 15.03.2023 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text.

26. Середні споживчі ціни на товари (послуги) у 2022 році. *Державна служба статистики України*.URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ct/sctp/Arch_sctp_u.htm

27. Серцево-судинні захворювання – головна причина смерті українців. *Черкаський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністрества охорони здоров'я України.* URL: https://www.oblses.ck.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4053:sertsevo-sudynni-zakhvoriuvannia-holovna-prychyna-smerti-ukraintsiv&catid=41:2013-05-13-02-14-47&Itemid=57

28. Головні факти про електронні сигарети та їх вплив на здоров'я. *Міністерство охорони здоров'я України.* URL: https://moz.gov.ua/article/health/golovni-fakti-pro-elektronni-sigareti-ta-ih-vliv-na-zdorovja-

29. Кількість померлих за окремими причинами смерті у січні 2022 року. *Державна служба статистики України.* URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/ds/kpops/arh_kpops2022_u.html

30. Культура споживання алкоголю в Україні. *M JOURNAL*. URL: https://journal.maudau.com.ua/svidomi-trendu/kultura-spozhyvannya-alkogolyu-v-ukrayini

31. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної податкової служби та у зв'язку з проведенням адміністративної реформи в Україні: Закон України № 404-VII від 04.07.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-18#Text

32. Статистичні дані про склад державних службовців України. *Національне агентство з України з питань державної служби*. URL: https://nads.gov.ua/diyalnist/kilkisnij-sklad-derzhavnih-sluzhbovciv/kilkisnij-sklad-derzhavnih-sluzhbovciv

33. Підакцизні товари під час війни. Чому їх накрила тінь? *NV.UA*. URL: https://biz.nv.ua/ukr/markets/pidakcizni-tovari-pid-chas-viyni-vidiyshli-u-tin-rinku-tyutyunu-y-alkogolyu-50301137.

34. Які масштаби нелегального ринку алкоголю в Україні? Та як із цим бореться держава? *Економічна правда*. URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2019/03/12/645238/

35. Аналіз ринку алкогольних продуктів в Україні за 2022 рік. *Pro-consulting*. URL:https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiticheskaya-zapiska-po-rynku-piva-v-ukraine-2022-god

36. Правове регулювання акцизного оподаткування в умовах сучасних викликів та тенденцій розвитку правової держави : монографія / А. О. Монаєнко, Н. І. Атаманчук, Л. А Савченко, В. О Рядінська – Одеса : Видавничий дім «Гельветика». с. 201-210. URL: https://ndi.academy/wp-content/uploads/Monayenko_Atamanchuk_Pravove-regulyuvannya_druk.pdf

37. Податки в Польщі. *Taxfoundation.* URL: https://taxfoundation.org/location/poland/.

38. Купівля бензину, сигарет та алкоголю лише через банківську картку: чи зростуть ціни після новації? *Уніан*. URL: https://www.unian.ua/economics/finance/kupivlya-benzinu-sigaret-ta-alkogolyu-lishe-cherez-bankivsku-kartku-chi-zrostut-cini-pislya-novaciji-12127617.html

39. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо спрощення умов виробництва дистилятів суб'єктами малого підприємництва: Закон України від 29 червня 2023 року № 3193-IX. URL: https://www.bing.com/search?pglt=41&q=ЗУ+«Про+внесення+змін+до+деяких+законів+України+щодо+спрощення+умов+виробництва+дистилятів+суб%27єктами+малого+підприємництва&cvid=cc04fd022ca24e10891d423800b58790&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOdIBBzUzMWowajGoAgCwAgA&FORM=ANSPA1&DAF0=1&PC=LCTS.

40. Податкове навантаження на АЗС у 2023 році. *FORBES.* URL: https://forbes.ua/news/podatkova-pozbavila-polovinu-azs-merezhi-avantazh-litsenziy-02102023-16377